# การก่อตัวของการเมืองมวลชนอนุรักษ์นิยมไทย ยุคทักษิณ ชินวัตร

# The Emergence of Thai Conservative Mass Politics during Thaksin Shinawatra's Era

**ภาคิไนย์ ชมสินทรัพย์มั่น[1]* | Pakinai Chomsinsubmun**

## Abstract

This article aimed to study the emergence of Thai conservative mass politics from 2005 to 2006, formed on the conditions of a representative political institutions' crisis during Thaksin Shinawatra's era. The study method is based on documents and Ernesto Laclau's theory of mass politics as an explanatory framework. The findings are in the following order; 1) Representative Institutions were unable to thoroughly meet with political needs of various political groups and classes, 2) As a result, those groups joined to fight against the government, and 3) The People's Alliance for Democracy (PAD), the lead political group, was able to hegemonize and lead cross-class mass politics by utilizing an ideology of nation, religion, and monarchy. Consequently, Thai conservative mass politics successfully emerged.

---

[1]นักวิชาการอิสระ; Independent academic

*Corresponding author email: philosomatika5721@gmail.com

**รับต้นฉบับ :** 10 สิงหาคม 2564 **ปรับแก้ต้นฉบับ :** 15 พฤศจิกายน 2564 **รับลงตีพิมพ์ :** 20 พฤศจิกายน 2564
**DOI:** 10.14456/husoaru.2021.2

**Keyword:** Mass Politics, Nation Religion Monarchy, Representative Institutions

## บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาการก่อตัวของการเมืองมวลชนอนุรักษ์นิยมไทยในช่วงปี พ.ศ. 2548 ถึง พ.ศ. 2549 จากเงื่อนไขสภาวะวิกฤติสถาบันการเมืองตัวแทนในยุคทักษิณ ชินวัตร โดยใช้วิธีศึกษาจากเอกสารเป็นหลัก ใช้ทฤษฎีการเมืองมวลชนแบบข้ามชนชั้นของ Ernesto Laclau เป็นกรอบอธิบาย พบว่า 1) สถาบันการเมืองตัวแทนยุคทักษิณ ชินวัตร เกิดสภาวะวิกฤติ ไม่สามารถตอบสนองความต้องการทางการเมืองให้แก่กลุ่มการเมืองต่าง ๆ ชนชั้นต่าง ๆ ได้อย่างทั่วถึง ส่งผลให้ 2) กลุ่มการเมืองเหล่านั้นเข้ามาร่วมสัมพันธ์แบบข้ามชนชั้นเพื่อเคลื่อนไหวต่อสู้กับรัฐบาล ในที่สุด 3) กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยในฐานะกลุ่มผู้นำการเมือง สามารถช่วงชิงการครองอำนาจนำด้วยอุดมการณ์ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ทำให้การเมืองมวลชนแบบข้ามชนชั้นกลายเป็นการเมืองมวลชนอนุรักษ์นิยมไทยได้สำเร็จ

**คำสำคัญ:** การเมืองมวลชน, ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์, สถาบันการเมืองตัวแทน

## บทนำ

การเมืองมวลชนอนุรักษ์นิยมไทยถือว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งของระบอบอำนาจนิยม-จารีตไทยนับตั้งแต่เกิดความขัดแย้งทางการเมือง พ.ศ. 2548 เป็นต้นมา เหตุผลคือชนชั้นนำอนุรักษ์นิยมไทยใช้การเมืองมวลชนอนุรักษ์นิยมไทยเป็นฐานความชอบธรรมในการกลับเข้ามาแทรกแซงประชาธิปไตย ส่งผลให้ระบอบอำนาจนิยม-จารีตไทยฟื้นตัวกลับมาได้ มีพลังต่อต้านและท้าทายระบอบประชาธิปไตยได้อย่างต่อเนื่องเป็นรูปธรรมตลอดเกือบสองทศวรรษที่ผ่านมา (Kongkirati, 2019: 31-37) ดังนั้น การเมืองมวลชนอนุรักษ์นิยมไทย จึงเป็นองค์ประกอบของระบอบอำนาจนิยม-จารีตไทยที่ขาดไม่ได้นับตั้งแต่รัฐประหาร พ.ศ. 2549 หากไม่ทำความเข้าใจการเมืองมวลชนอนุรักษ์นิยมไทยที่เกิดขึ้นในช่วง พ.ศ. 2548 ถึง พ.ศ. 2549 ซึ่งถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญทางประวัติศาสตร์ร่วมสมัยของ “ฝ่ายขวา” ก็อาจจะไม่เข้าใจระบอบอำนาจนิยม-จารีตไทยในระยะต่อมาได้อย่างรอบด้าน

วิกฤติสถาบันการเมืองตัวแทน (Representative institutions) เป็นเงื่อนไขสำคัญของการเมืองมวลชนอนุรักษ์นิยมไทย กล่าวคือ สถาบันการเมืองตัวแทนประสบปัญหาไม่สามารถตอบสนองความต้องการทางการเมืองให้แก่กลุ่มต่าง ๆ ชนชั้นต่าง ๆ ในสังคมได้อย่างทั่วถึง ทำให้กลุ่มการเมืองที่มิได้รับการตอบสนองก่อตัวเคลื่อนไหวต่อสู้เรียกร้องทางการเมือง เป็นการเมืองมวลชนแบบข้ามชนชั้น จากเงื่อนไขเช่นนี้จึงทำให้การเมืองมวลชนอนุรักษ์นิยมไทยก่อตัวขึ้นมาได้ ดังนั้น จึงมีความจำเป็นต้องเริ่มจากการทำความเข้าใจประเด็นปัญหาของสถาบันการเมืองตัวแทนในฐานะตัวแปร (Variable) ที่ส่งผลต่อการก่อตัวของการเมืองมวลชนอนุรักษ์นิยมไทย และต้องอธิบายกลไกที่เกี่ยวข้องกับการช่วงชิงการครองอำนาจนำ (Hegemony) ทางอุดมการณ์ เพื่อให้เข้าใจสาเหตุของการก่อตัวของการเมืองมวลชนอนุรักษ์นิยมไทยในช่วงเวลาดังกล่าวมากยิ่งขึ้น

สำหรับบทความชิ้นนี้ ผู้เขียนนำทฤษฎีการเมืองมวลชนแบบข้ามชนชั้นของ Ernesto Laclau มาประยุกต์ใช้อธิบาย เนื่องจากเป็นทฤษฎีที่ให้ชุดวิเคราะห์เกี่ยวข้องกับพลวัตการก่อตัวการเมืองมวลชนแบบข้ามชนชั้นที่เกี่ยวข้องกับวิกฤติสถาบันการเมืองตัวแทน ให้ความสำคัญกับมิติวาทกรรมและมิติอุดมการณ์ รวมถึงกลไกการช่วงชิงการครองอำนาจนำทางอุดมการณ์ ผู้เขียนจะขอเริ่มจากการอธิบายหลักการทางทฤษฎีก่อน หลังจากนั้นจะนำทฤษฎีไปประยุกต์อธิบายประเด็นหลักของงานต่อไป

**ทฤษฎีการเมืองมวลชนแบบข้ามชนชั้น Ernesto Laclau**

Laclau เสนอทฤษฎีการเมืองมวลชนแบบข้ามชนชั้น (Cross-class) (Acaroglu, 2020: 61) โดยนำแนวคิดการต่อสู้ทางชนชั้นแบบมาร์กซิสต์ดั้งเดิม (Orthodox marxism) มาผสมผสานกับแนวคิดสกุลหลังโครงสร้างนิยม (Post-structuralism) ที่ให้ความสำคัญกับมิติวาทกรรมและมิติอุดมการณ์ ทำให้ทฤษฎีการต่อสู้ทางชนชั้นของ Laclau สามารถขยายการสร้างคำอธิบายแบบข้ามชนชั้นได้ นอกจากนี้ Laclau ยังให้ความสำคัญต่อผู้นำ (Leader) ในฐานะผู้มีบทบาทกำหนดยุทธศาสตร์ช่วงชิงการครองอำนาจนำทางอุดมการณ์ และมีบทบาทต่อสู้เชิงวาทกรรม เพื่อสร้างเอกภาพแก่การเมืองมวลชนแบบข้ามชนชั้น (Barr, 2019: 44-54; Laclau, 1990: 198-199, 1996: 87-104)

Laclau อธิบายว่าวิกฤติสถาบันการเมืองตัวแทน (Representative institutions) จัดเป็นเงื่อนไขสำคัญในทางทฤษฎี กล่าวคือ หากไม่เกิดวิกฤติสถาบันการเมืองตัวแทนขึ้นก่อน การเมืองมวลชนแบบข้ามชนชั้นก็จะไม่สามารถก่อตัวขึ้นได้ (Laclau, 2005a: 117; Peruzzotti, 2019: 37) กล่าวอีกนัยหนึ่ง หากสถาบันการเมืองตัวแทนไม่สามารถตอบสนองความต้องการให้แก่กลุ่มการเมืองต่าง ๆ ชนชั้นต่าง ๆ ในสังคมอย่างทั่วถึง จะส่งผลให้เกิดการสั่งสมปัญหาแก่สถาบันการเมืองตัวแทน กระทั่งสถาบันการเมืองตัวแทนเกิดสภาวะวิกฤติ ซึ่งเป็นมูลเหตุนำไปสู่สถานการณ์พิเศษ (Extraordinary situations) (Peruzzotti, 2019: 36) เปิดโอกาสให้มวลชนจากกลุ่มการเมืองต่าง ๆ ชนชั้นต่าง ๆ ที่แตกต่างกัน เข้ามามีความสัมพันธ์ทางการเมืองต่อกันในแนวราบ (Equivalential relation) (Laclau, 2005a: 73-74) เพื่อร่วมกันกำหนดเป้าหมายหรือคุณลักษณะทางการเมืองแบบข้ามชนชั้น (Laclau, 1977: 145) แล้วร่วมกันต่อสู้ทางการเมืองไปในทิศทางเดียวกัน (Popular demands) (Laclau, 2005: 74) โดยกลุ่มการเมืองต่าง ๆ ชนชั้นต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์ทางการเมืองแบบแนวราบดังกล่าวนั้นยังคงดำรงไว้ซึ่งเป้าหมายและอัตลักษณ์ทางการเมืองของตนเองเช่นเดิม (Internal frontiers) (Laclau, 2005a: 117)

นอกจากนี้ Laclau ยังเพิ่มมิติความสำคัญของผู้นำ (Leader) ผู้นำมีบทบาทกำหนดยุทธศาสตร์ช่วงชิงการครองอำนาจนำทางอุดมการณ์และมีบทบาทต่อสู้เชิงวาทกรรม เพื่อสร้างเอกภาพทางอุดมการณ์ของการเมืองมวลชนแบบข้ามชนชั้นให้เป็นไปในทิศทางที่ตนเองต้องการ (Peruzzotti, 2019: 38) ทั้งนี้ ผู้นำมีแนวโน้มคัดเลือกอุดมการณ์ที่มีรากฐานทางความคิดมาอย่างยาวนานในสังคม อาทิ อุดมการณ์แบบอนุรักษ์นิยมหรือแบบเสรีนิยม เพื่อกำหนดเป็นยุทธศาสตร์ในการบรรลุเป้าหมายการต่อสู้ทางการเมือง (Laclau & Mouffe, 1987: 171-175)

ผู้นำจะทำหน้าที่ 2 ประการเพื่อสร้างเอกภาพแก่การเมืองมวลชนแบบข้ามชนชั้น คือ 1) การสร้างประชาชน (The construction of the people) หรือการสร้าง “เรา” และ 2) การสร้าง “ศัตรู” (The construction of the enemy) ซึ่งองค์ประกอบทั้งสองประการนี้มิสามารถแยกออกจากกันได้ เพราะการเมืองมวลชนแบบข้ามชนชั้น

จำเป็นต้องมีเป้าหมายร่วมกัน คือ “ศัตรู” (The enemy) ศัตรูถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นเป้าหมายที่ยึดถือร่วมกัน และจำเป็นต้องมีการสร้าง “เรา” ในฐานะประชาชน (The people) คำว่า “เรา” จึงหมายถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นประชาชนผู้ที่ร่วมต่อสู้กับศัตรูเดียวกัน ดังนั้น การเมืองมวลชนแบบข้ามชนชั้นจำเป็นต้องมีการแบ่งขั้วแยกข้างระหว่าง “เรา” และ “ศัตรู” ให้ชัดเจน หากไม่ทำเช่นนี้ก็จะไม่สามารถสร้างเอกภาพมวลชนขึ้นมาได้ (Bickerton & Accetti, 2017: 194; Peruzzotti, 2019: 37-38) ผู้นำจะเป็นผู้ใช้วาทกรรม (Discourse) ใช้สัญลักษณ์ (Symbol) และใช้วาทศิลป์ (Rhetoric) เพื่อประกอบสร้างความหมายของ “เรา” และ “ศัตรู” ให้เป็นจิตสำนึกรวมหมู่ (Collective consciousness) ตามที่ตนต้องการ (Drew, 1999; Laclau, 2005b: 39-40; Peruzzotti, 2019: 38)

## สรุปตัวแปรวิเคราะห์ทางทฤษฎี

เมื่อพิจารณาสาระสำคัญทางทฤษฎีการเมืองมวลชนแบบข้ามชนชั้นของ Ernesto Laclau ตามที่อภิปรายข้างต้น สามารถกำหนดเป็นตัวแปรวิเคราะห์ทางทฤษฎีได้ดังนี้ 1) ตัวแปรสถาบันการเมืองตัวแทน (Representative institutions) ในฐานะเงื่อนไขของการก่อตัวการเมืองมวลชนแบบข้ามชนชั้น ทั้งนี้ต้องชี้ให้เห็นว่าปัญหาการไม่ตอบสนองความต้องการทางการเมืองของสถาบันการเมืองตัวแทนเกิดขึ้นในลักษณะสะสม นำไปสู่สถานการณ์พิเศษ (Extraordinary situations) จึงเปิดโอกาสให้ 2) ตัวแปรกลุ่มการเมืองต่าง ๆ ชนชั้นต่าง ๆ (Political groups and classes) ที่มิได้รับการตอบสนองความต้องการเข้ามาร่วมสัมพันธ์กันเพื่อร่วมต่อสู้เรียกร้องทางการเมืองในทิศทางเดียวกัน เป็นการเมืองมวลชนแบบข้ามชนชั้น โดยมี 3) ตัวแปรผู้นำ (Leader) เป็นผู้มีบทบาทช่วงชิงการครองอำนาจนำทางอุดมการณ์ กำหนดอุดมการณ์เพื่อสร้างเอกภาพให้แก่การเมืองมวลชนแบบข้ามชนชั้น โดยผู้นำทำหน้าที่ประกอบสร้างความหมาย “เรา” และ “ศัตรู” ด้วยวิธีการปฏิบัติการเนื้อหาวาทกรรม (Discourse) สัญลักษณ์ (Symbol) และวาทศิลป์ (Rhetoric) เพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายทางการเมืองร่วมกัน

**ทฤษฎีการเมืองมวลชนแบบข้ามชนชั้นของ Ernesto Laclau กับการวิเคราะห์การก่อตัวของการเมืองมวลชนอนุรักษ์นิยมไทยยุคทักษิณ ชินวัตร**

เมื่อนำคำอธิบายทฤษฎีการเมืองมวลชนแบบข้ามชนชั้นของ Laclau มาประยุกต์เป็นกรอบอธิบายการก่อตัวของการเมืองมวลชนอนุรักษ์นิยมไทยในช่วงปี พ.ศ. 2548-2549 จะได้คำอธิบายตามลำดับดังนี้ 1) ตัวแปรสถาบันการเมืองตัวแทน (Representative institutions) ในยุคทักษิณ ชินวัตร พ.ศ. 2544 ถึง พ.ศ. 2548 ประสบปัญหาไม่ตอบสนองความต้องการทางการเมืองให้แก่กลุ่มการเมืองต่าง ๆ ชนชั้นต่าง ๆ ในสังคมอย่างทั่วถึง เกิดปัญหาสะสมในสถาบันการเมืองตัวแทน ส่งผลให้ 2) ตัวแปรกลุ่มการเมืองต่าง ๆ ชนชั้นต่าง ๆ (Political groups and classes) ที่มิได้รับการตอบสนองความต้องการจากสถาบันการเมืองตัวแทนดังกล่าว เข้ามาสัมพันธ์กันเพื่อร่วมต่อสู้เรียกร้องทางการเมืองในทิศทางเดียวกัน และ 3) ตัวแปรผู้นำ (Leader) ในช่วงเวลาการเมืองมวลชนแบบข้ามชนชั้นก่อตัวขึ้น เคลื่อนเข้าสู่สถานการณ์พิเศษ (Extraordinary situations) กลุ่มผู้นำ “พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย” (พธม.) สามารถใช้อุดมการณ์ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เข้าช่วงชิงการครองอำนาจนำทางอุดมการณ์ ด้วยปฏิบัติการเนื้อหาวาทกรรม (Discourse) สัญลักษณ์ (Symbol) และวาทศิลป์ (Rhetoric) เพื่อประกอบสร้างความหมาย “เรา” และ “ศัตรู” จนสามารถสร้างเอกภาพให้แก่การเมืองมวลชนแบบข้ามชนชั้น ทำให้การเมืองมวลชนแบบข้ามชนชั้นกลายเป็นการเมืองมวลชนอนุรักษ์นิยมไทยได้สำเร็จในช่วงปี พ.ศ. 2548 ถึง พ.ศ. 2549

รายละเอียดการวิเคราะห์แต่ละตัวแปรมีดังต่อไปนี้

**(1) ตัวแปรสถาบันการเมืองตัวแทน (Representative institutions)**

ทักษิณ ชินวัตร ใช้อำนาจและอิทธิพลทางการเมืองของตนเอง รวมถึงใช้เทคนิควิธีการต่าง ๆ เพื่อสร้างความได้เปรียบจากช่องโหว่ของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 เพื่อแทรกแซงองค์กรอิสระ มีการรวมศูนย์อำนาจในรัฐสภา ควบรวมพรรคการเมืองต่าง ๆ เข้าสู่พรรคไทยรักไทย ส่งผลให้เสียงฝ่ายรัฐบาลในรัฐสภาเกินครึ่งไปมากจนฝ่ายค้านไม่สามารถทำหน้าที่ตรวจสอบได้อย่างมีประสิทธิภาพ การกระทำดังกล่าวส่งผลให้

สถาบันการเมืองตัวแทนในช่วงปี พ.ศ. 2544 ถึง พ.ศ. 2548 ตกอยู่ในสภาพเป็นเครื่องมืออำนาจของฝ่ายรัฐบาล เมื่อกลไกการตรวจสอบไม่สามารถทำหน้าที่ได้ รัฐบาลจึงสามารถใช้อำนาจได้ล้นเกินจนไม่สามารถตอบสนองความต้องการทางการเมืองแก่กลุ่มการเมืองต่าง ๆ ในสังคมนอกจากกลุ่มฐานเสียงของรัฐบาล เกิดสภาวะสะสมปัญหาความชอบธรรมทางการเมือง

**องค์กรอิสระ**

องค์กรอิสระหลายแห่งเกิดปัญหาถูกครอบงำโดยอำนาจและอิทธิพลทางการเมืองจากการที่รัฐบาล ทักษิณ ชินวัตร ใช้อำนาจและอิทธิพลของฝ่ายบริหารลดทอนการทำหน้าที่ตรวจสอบถ่วงดุลขององค์กรอิสระ ตัวอย่างเช่น กรณีปัญหาผู้ว่าการสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินในสมัยคุณหญิงจารุวรรณ เมณฑกา ถูกมองว่าเครือข่ายอำนาจของทักษิณ ชินวัตร มีความพยายามแทรกแซงการทำงาน ส่งผลลบต่อความเป็นอิสระขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ กรณีปัญหาคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ถูกอิทธิพลของทักษิณ ชินวัตร เข้าไปแทรกแซงการทำงาน แทรกแซงคดีความ รวมถึงแทรกแซงการตัดสินใจของคณะกรรมการ บุคคลผู้ใกล้ชิดกับพรรคไทยรักไทยสามารถเข้าไปดำรงตำแหน่งกรรมการได้เกินครึ่งจากจำนวนคณะกรรมการทั้งหมด ทำให้ ป.ป.ช. ถูกสังคมวิพากษ์วิจารณ์อย่างมากว่าปฏิบัติหน้าที่เป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของรัฐบาลมากกว่าผลประโยชน์ของสาธารณะ กรณีเข้าแทรกแซงกลไกควบคุมสื่อของรัฐกดดันสื่อมวลชนภาคเอกชน มุ่งเป้าให้กลไกด้านสื่อกลายเป็นกระบอกเสียงของฝ่ายรัฐบาล (Mutebi, 2006) กรณีคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) ถูกสังคมตั้งข้อสงสัยเรื่องความเป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่จนส่งผลเสียต่อความน่าเชื่อถือ เนื่องจากมีการส่งบุคคลใกล้ชิดรัฐบาลเข้าไปดำรงตำแหน่งคณะกรรมการ (McCargo, 2011: 302) เสนาะ เทียนทอง นักการเมืองฝ่ายรัฐบาลเคยกล่าวว่า “กกต. ก็ของเรา” จึงเป็นการสะท้อนสภาพปัญหาได้อย่างชัดเจน กรณีโด่งดังมากที่สุดคือ พลตำรวจเอกวาสนา เพิ่มลาภ อดีตประธานคณะกรรมการการเลือกตั้งต้องคำพิพากษาว่าจัดการเลือกตั้งโดยมิชอบ มีผลต้องโทษจำคุก (อัสมา หวังกุหลำ, 2553: 87) รวมถึงกรณีศาลรัฐธรรมนูญถูกวิจารณ์ว่า

อยู่ใต้อำนาจและอิทธิพลการเมืองของทักษิณ ชินวัตร (Connors, 2005: 374-375) เป็นต้น

โดยหลักการแล้วรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 มีเจตนารมณ์เพื่อต้องการให้การเมืองไทยปราศจากการทุจริต ต้องการให้ฝ่ายบริหารเข้มแข็ง ส่งเสริมสิทธิมนุษยชน ส่งเสริมสิทธิเสรีภาพประชาชน มีองค์กรอิสระเพื่อตรวจสอบถ่วงดุลการใช้อำนาจรัฐอย่างรอบด้าน สถาบันการเมืองตัวแทนต้องสะท้อนความต้องการของประชาชนทุกกลุ่ม (Ferrara, 2013: 163-164) องค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2540 ต้องปฏิบัติหน้าที่อย่างอิสระ ต้องปราศจากอำนาจอิทธิพลจากภายนอกเข้าไปแทรกแซง ดังนั้น กรณีการแทรกแซงองค์กรอิสระต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายใต้รัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ในช่วงปี พ.ศ. 2544 - 2548 จึงขัดแย้งต่อเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ ก่อให้เกิดสภาพสะสมปัญหาและมีปัญหาเรื่องความชอบธรรมตามรัฐธรรมนูญตามมา

**รัฐสภา**

ทักษิณ ชินวัตร ใช้กลไกรัฐสภาเพื่อสร้างความได้เปรียบทางการเมืองแก่ตนเอง กล่าวคือ มีการใช้อำนาจทางการเมืองกดดันให้พรรคการเมืองขนาดเล็กและพรรคการเมืองคู่แข่งรัฐบาลยุบพรรค เพื่อให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) ในพรรคต่าง ๆ เหล่านั้นย้ายมาสังกัดพรรคไทยรักไทย ตัวอย่างสำคัญในกรณีดังกล่าวเกิดในช่วงปี พ.ศ. 2544 ถึง พ.ศ. 2548 ทักษิณ ชินวัตร เสนอแรงจูงใจต่าง ๆ แก่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหลายกลุ่ม เช่น ให้สิทธิพิเศษเพื่อดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีประจำกระทรวงหรือให้สิ่งตอบแทนรูปแบบอื่น (Connors, 2005: 370-373) จากวิธีการดังกล่าวสามารถดึงดูดสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั่วประเทศเข้ามาอยู่ในพรรคไทยรักไทยได้เป็นจำนวนมาก ทำให้ทักษิณ ชินวัตร มีอำนาจควบคุมนักการเมืองทุกกลุ่มในพรรคได้ (Chambers & Croissant, 2010: 7) การใช้อำนาจและอิทธิพลดังกล่าวส่งผลให้จำนวนเสียงในรัฐสภาของฝ่ายรัฐบาลเพิ่มเกินครึ่งไปมาก ทำให้พรรคไทยรักไทยกลายเป็นพรรครัฐบาลขนาดใหญ่ที่มีอำนาจทางการเมืองเหนือกว่าพรรคอื่น เพราะเสียงตรวจสอบรัฐบาลมีน้อยกว่าเสียงสนับสนุนรัฐบาล วิธีการเช่นนี้นำไปสู่ประเด็นปัญหาเรื่องพรรคการเมืองขนาดใหญ่

เพียงพรรคเดียวครอบงำระบบการเมือง ทำให้ระบบพรรคการเมืองโดยรวมอ่อนแอลง (Ganesan, 2006: 164)

นอกจากนี้ ยังมีการผลักดันให้สุชน ชาลีเครือ สมาชิกวุฒิสภาผู้มีความใกล้ชิดกับรัฐบาล ขึ้นดำรงตำแหน่งประธานวุฒิสภา หลังจากนั้นวุฒิสภาจึงดำเนินการภารกิจต่าง ๆ เป็นไปตามทิศทางที่รัฐบาลต้องการเป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้อำนาจวุฒิสภาเพื่อรับรองคณะกรรมการองค์กรอิสระต่าง ๆ รวมถึงสกัดกั้นไม่ให้บุคคลนอกเครือข่ายอำนาจทักษิณ ชินวัตร เข้าสู่กระบวนการสรรหาคณะกรรมการองค์กรอิสระได้โดยง่าย (อัสมา หวังกุหลำ, 2553: 86)

การกระทำดังกล่าวละเลยเจตนารมณ์การตรวจสอบถ่วงดุลอย่างชัดเจน เนื่องจากฝ่ายค้านในรัฐสภาไม่สามารถทำหน้าที่ตรวจสอบตามระบบปกติได้ เมื่อกลไกการตรวจสอบถูกแทรกแซงจึงทำให้รัฐบาลสามารถใช้อำนาจได้อย่างล้นเกิน นำไปสู่การละเมิดสิทธิเสรีภาพและละเมิดสิทธิมนุษยชน เช่น กรณีฆ่าตัดตอนยาเสพติด กรณีความรุนแรงใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ รวมถึงการข่มขู่กดดันนักกิจกรรมทางสังคม (Hewison, 2005: 321) เกิดสภาพปัญหาประชาธิปไตยคุณภาพต่ำ (Case, 2009: 259) รวมทั้งไม่สามารถสะท้อนความต้องการในมิติต่าง ๆ เพราะรัฐบาลละเลยไม่ให้ความสำคัญแก่สถาบันการเมืองตัวแทนในการตอบสนองความต้องการอย่างทั่วถึง (Case, 2015: 251)

สภาพปัญหาสะสมในสถาบันการเมืองตัวแทนตามที่อภิปรายมาข้างต้นทำให้กลุ่มการเมืองหลายกลุ่มที่ไม่ใช่ฐานเสียงของรัฐบาลไม่สามารถใช้พื้นที่สถาบันการเมืองตัวแทนในการตอบสนองความต้องการด้านต่าง ๆ ได้ โดยเฉพาะด้านการตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจฝ่ายรัฐบาล ด้านสิทธิมนุษยชน ด้านสิทธิเสรีภาพของประชาชน ก่อเกิดกระแสเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาลอย่างต่อเนื่อง เกิดสภาวะสะสมปัญหาวิกฤติสถาบันการเมืองตัวแทน รอเวลาเข้าสู่สถานการณ์พิเศษ (Extraordinary situations)

**(2) ตัวแปรกลุ่มการเมืองต่าง ๆ ชนชั้นต่าง ๆ (Political groups and classes)**

ปี พ.ศ. 2544 ถึง พ.ศ. 2548 เกิดกลุ่มการเมืองต่าง ๆ ชนชั้นต่าง ๆ ที่มิได้รับการตอบสนองความต้องการจากสถาบันการเมืองตัวแทน ได้สัมพันธ์กันเพื่อร่วมต่อสู้เรียกร้องทางการเมืองในทิศทางเดียวกัน คือ ต้องการโค่นล้มรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร

ข้อเรียกร้องความต้องการของกลุ่มการเมืองเหล่านั้นมาจากเหตุผลด้านความต้องการตรวจสอบถ่วงดุลการใช้อำนาจอันล้นเกินของรัฐบาล เรียกร้องด้านสิทธิมนุษยชน รวมถึงเรียกร้องด้านสิทธิเสรีภาพของประชาชน สามารถแบ่งเป็นกลุ่มหลักได้ดังต่อไปนี้

**กลุ่มการเมืองภาคประชาชน**

กลุ่มการเมืองภาคประชาชนประกอบไปด้วยกลุ่มประเด็นต่าง ๆ หลากหลาย ถือได้ว่าเป็นกลุ่มการเมืองที่มิได้รับการตอบสนองจากสถาบันการเมืองตัวแทนในสมัยทักษิณ ชินวัตร มากที่สุดกลุ่มหนึ่ง ตัวอย่างเช่น เกิดปัญหาโครงการท่อก๊าซไทย-มาเลย์ ปัญหาโครงการโรงไฟฟ้าบ่อนอก-หินกรูด สร้างความไม่พอใจให้แก่ประชาชนในพื้นที่ มีกลุ่มการเมืองภาคประชาชนที่เกี่ยวข้องออกมาเคลื่อนไหวประท้วงรัฐบาล เกิดกรณีการรวมกลุ่มเครือข่ายภาคประชาชนเข้าด้วยกันในนาม “เครือข่ายปกป้องไฟฟ้า ประปาเพื่อชาติและประชาชน” เคลื่อนไหวระดมมวลชนต่อต้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ เกิดกรณีกลุ่ม “FTA Watch” มีเครือข่ายทางสังคมจำนวนมากเข้าร่วมเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาลในกรณีเจรจาข้อตกลงการค้าเสรีระหว่างไทย-สหรัฐฯ ที่เชียงใหม่ในปี พ.ศ. 2549 ทำให้รัฐบาลต้องชะลอนโยบายการแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) และเลื่อนเซ็นลงนามข้อตกลงกับสหรัฐฯ ออกไป และเกิดกรณีกรือเซะ-ตากใบ ละเมิดสิทธิมนุษยชนขั้นร้ายแรง เป็นต้น

นอกจากรัฐบาลมิได้ตอบสนองข้อเรียกร้องต่าง ๆ จากภาคประชาชนมากเท่าใดแล้ว โดยกลับกันรัฐบาลกลับใช้อำนาจรัฐละเมิดสิทธิเสรีภาพต่าง ๆ ของประชาชนและแกนนำภาคประชาชนที่ออกมาเคลื่อนไหว มีการสั่งตรวจสอบทรัพย์สินของนักกิจกรรมภาคประชาชน อีกทั้งยังมีประเด็นปัญหาความขัดแย้งกับเครือข่ายภาคประชาสังคมอย่างชัดเจน (เก่งกิจ กิติเรียงลาภ และเควิน ฮิววิสัน, 2552: 127-132; Connors, 2005: 376)

**กลุ่มการเมืองด้านศาสนา**

กลุ่มการเมืองด้านศาสนาที่มีบทบาทต่อต้านรัฐบาลอย่างชัดเจน คือ กลุ่มหลวงตามหาบัว ญาณสัมปัณโณ อดีตเจ้าอาวาสวัดป่าบ้านตาด จังหวัดอุดรธานี กลุ่มนี้มี

เครือข่ายมวลชนจำนวนหลายหมื่นคน หลวงตามหาบัวเคยเคลื่อนไหวสนับสนุนทักษิณ ชินวัตร เมื่อครั้งเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2544 เพียงไม่กี่ปีต่อมาหลวงตามหาบัวกลับวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลอย่างเข้มข้น โจมตีรัฐบาลว่าทุจริต ไม่มีธรรมะ ส่งเสริมลัทธิบริโภคนิยม ท่าทีดังกล่าวส่งผลให้เครือข่ายมวลชนหลวงตามหาบัวเกือบทั้งหมดแสดงท่าทีต่อต้านรัฐบาลตามไปด้วย (Connors, 2005: 376) กลุ่มด้านศาสนาที่มีบทบาทโดดเด่นอีกกลุ่ม คือ กลุ่มสันติอโศก-กองทัพธรรม มีพลตรีจำลอง ศรีเมืองเป็นสมาชิก ซึ่งเขาคือหนึ่งในแกนนำพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย สันติอโศกมีบทบาทเข้าร่วมเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร เพราะเห็นว่ารัฐบาลไม่มีคุณธรรม จริยธรรม (ภูวมินทร์ วาดเขียน, จำเนียร ชุณหโสภาค และ โยธิน แสวงดี, 2564: 443-447)

**กลุ่มการเมืองนักวิชาการ-ปัญญาชน**

กลุ่มการเมืองนักวิชาการ-ปัญญาชนมีบทบาทผลิตเนื้อหาความคิดวิจารณ์รัฐบาล เผยแพร่สู่สาธารณะและเคลื่อนไหววิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลทักษิณ ชินวัตร มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546 นักวิชาการที่มีบทบาทแสดงทัศนะวิจารณ์รัฐบาลเป็นประจำ คือ ธีรยุทธ บุญมี จนได้รับฉายานามจากทักษิณ ชินวัตร ว่า “นักวิชาการขาประจำ” การวิจารณ์ของธีรยุทธ บุญมี มุ่งเป้าไปยังตัวทักษิณ ชินวัตร ว่าเป็นนายทุน-นักการเมืองผู้นิยมการใช้อำนาจรวมศูนย์ทรัพยากรและอำนาจต่าง ๆ ให้แก่พวกพ้องทางการเมือง ลดทอนพลังทางสังคมให้ตกอยู่ภายใต้อำนาจของรัฐบาล วิจารณ์ว่ารัฐบาลละเมิดสิทธิมนุษยชน ทำลายสิทธิเสรีภาพของประชาชน นอกจากนี้ นักวิชาการ-ปัญญาชนท่านอื่นที่มีชื่อเสียงมีความน่าเชื่อถือ เข้าร่วมเคลื่อนไหววิจารณ์รัฐบาลทักษิณ ชินวัตรอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็น นิธิ เอียวศรีวงศ์, อัมมาร สยามวาลา, ผาสุก พงษ์ไพจิตร, คริส เบเกอร์, ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, เกษียร เตชะพีระ, ฉันทนา บรรพศิริโชติ, แล ดิลกวิทยรัตน์, ประภาส ปิ่นตบแต่ง, พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์, รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, สังศิต พิริยะรังสรรค์, ชลิดาภรณ์ ส่งสัมพันธ์ และสมเกียรติ ตั้งนโม เป็นต้น

ประเด็นร่วมของกลุ่มการเมืองนักวิชาการ-ปัญญาชน คือ รัฐบาลประสบปัญหาวิกฤติด้านความชอบธรรมทางการเมือง กลุ่มการเมืองทักษิณ ชินวัตร ครอบงำทั้งการเมือง

เศรษฐกิจ และทุจริตอย่างกว้างขวาง นโยบายแนวประชานิยมนำไปสู่ผลประโยชน์เฉพาะกลุ่ม (วรวรรณ อินทะรังษี, 2561: 59-63; วัชรพล พุทธรักษา, 2549: 116-120) ข้อวิจารณ์ต่าง ๆ มีผลทำให้สาธารณชนรับทราบถึงปัญหาทางการเมืองที่เกิดจากรัฐบาล ก่อให้เกิดเนื้อหาต่อต้านรัฐบาลขึ้นในสังคม และกลายมาเป็นเนื้อหาส่วนหนึ่งของการเมืองมวลชนอนุรักษ์นิยมไทยในเวลาต่อมา

**กลุ่มการเมืองสื่อมวลชน**

กลุ่มการเมืองสื่อมวลชนมีบทบาทในการนำเสนอเนื้อหาวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลทักษิณ ชินวัตร สร้างการรับรู้ทางการเมืองให้แก่สาธารณชน กลุ่มที่มีความโดดเด่น ได้แก่ เครือเนชั่น เครือไทยโพสต์ และเครือผู้จัดการ เครือเนชั่นและเครือไทยโพสต์นับว่าเป็นสื่อมวลชนกลุ่มแรก ๆ ที่ทำหน้าที่ตรวจสอบรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร อยู่เป็นประจำ แต่กลุ่มสื่อมวลชนที่มีบทบาทเด่นชัดที่สุด คือ สื่อในเครือผู้จัดการ ซึ่งเป็นที่รับทราบกันดีว่าสื่อมวลชน เครือผู้จัดการมีบทบาทเคลื่อนไหวต่อสู้ทางการเมืองกับรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร โดยมีสนธิ ลิ้มทองกุล เป็นทั้งเจ้าของสื่อเครือผู้จัดการและเป็นแกนนำมวลชนคนสำคัญ (วัชรพล พุทธรักษา, 2549: 120-122)

**กลุ่มการเมืองราชนิกุล-ชนชั้นสูง**

กลุ่มการเมืองราชนิกุล-ชนชั้นสูง มีจำนวนสมาชิกกลุ่มมากกว่า 100 คน ประกอบไปด้วยชนชั้นสูงต่าง ๆ ในสังคม ได้แก่ บุคคลระดับอธิการบดีมหาวิทยาลัยต่าง ๆ อดีตคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) อดีตเอกอัครราชทูต รวมถึงบุคคลระดับราชนิกุล เป็นต้น กลุ่มนี้มีบทบาทเข้าร่วมการต่อต้านรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ในช่วงปี พ.ศ. 2548 ถึง พ.ศ. 2549 มีการเคลื่อนไหวถวายฎีกาต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 เสนอให้พระองค์มีพระราชวินิจฉัยปลดทักษิณ ชินวัตร ออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี พระราชทานรัฐบาลชั่วคราวเพื่อแก้ไขวิกฤติการเมือง ทำหน้าที่ร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ จัดการเลือกตั้งใหม่ ด้วยเหตุผลรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร หมดความชอบธรรม ทำให้สถานการณ์ทุกด้านเลวร้ายลง (เอกพลณัฐ ณัฐพัทธนันท์, 2556: 206)

**กลุ่มการเมืองชนชั้นกลางและมวลชนทั่วไป**

กลุ่มการเมืองนี้ไม่ได้สังกัดกลุ่มเคลื่อนไหวใดเป็นพิเศษ ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในเขตเมืองหลวงและตามหัวเมืองขนาดใหญ่ มวลชนกลุ่มนี้ประกอบไปด้วยพ่อค้า นักธุรกิจรายย่อย ข้าราชการทั่วไป พนักงานเอกชน พนักงานรัฐวิสาหกิจ เป็นต้น (สุรศักดิ์ ศรีธรรมกุล, 2560: 56) มีบทบาทเข้าร่วมเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ช่วงปี พ.ศ. 2548 ถึง พ.ศ. 2549 มวลชนกลุ่มนี้เข้าร่วมอย่างมากมาย มีปริมาณมากที่สุด

กล่าวโดยสรุป กลุ่มการเมืองต่าง ๆ ชนชั้นต่าง ๆ ที่ผู้เขียนได้กล่าวมา เป็นกลุ่มที่มีความแตกต่างหลากหลายทางชนชั้นและหลากหลายอัตลักษณ์ทางการเมือง เข้าร่วมสัมพันธ์กันในทางการเมือง มีเป้าหมายต่อสู้กับรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ไปในทิศทางเดียวกัน เกิดการไม่ยอมรับสถาบันการเมืองตัวแทนใต้อำนาจของทักษิณ ชินวัตร ส่งผลให้เกิดสภาพปัญหาวิกฤติของสถาบันการเมืองตัวแทน จากวิกฤติการณ์ดังกล่าวมีผลให้การเมืองมวลชนแบบข้ามชนชั้นก่อตัวขึ้น ฟางเส้นสุดท้ายทางการเมืองขาดลงไปจากกรณีรายการเมืองไทยรายสัปดาห์ของสนธิ ลิ้มทองกุล ถูกถอดออกจากผังรายการช่อง 9 อสมท. เมื่อวันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2548 ทำให้กลุ่มการเมืองสนธิ ลิ้มทองกุล เคลื่อนไหวต่อสู้ทางการเมืองกับรัฐบาลอย่างเต็มที่ การสื่อสารมีความชัดเจน เข้าถึงมวลชนได้ในวงกว้าง เนื่องจากกลุ่มการเมืองสนธิมีสื่อในมือ สามารถใช้เป็นเครื่องมือสร้างสภาวะสถานการณ์พิเศษ (Extraordinary situations) ขึ้นมาได้สำเร็จ โดยมีกลุ่มการเมืองต่าง ๆ ชนชั้นต่าง ๆ เคลื่อนไหวก่อนหน้านี้ต่างเข้าร่วมการต่อสู้กับกลุ่มสนธิ ลิ้มทองกุล อย่างรวดเร็ว มีเป้าหมายเดียวกันคือต้องการโค่นล้มรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร

ต่อมากลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (พธม.) โดยมีสนธิ ลิ้มทองกุล หนึ่งในแกนนำคนสำคัญ ได้กลายมาเป็นกลุ่มผู้นำ (Leader) สามารถเข้าช่วงชิงการครองอำนาจนำทางอุดมการณ์ในช่วงเวลาที่การเมืองมวลชนแบบข้ามชนชั้นก่อตัวขึ้น ด้วยการใช้อุดมการณ์ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ในฐานะอุดมการณ์แบบอนุรักษ์นิยมไทยมาเป็นยุทธศาสตร์การเมือง จนสามารถสร้างเอกภาพให้แก่การเมืองมวลชนแบบข้ามชนชั้นได้สำเร็จ เพราะกลุ่มผู้นำมีศักยภาพในการใช้วาทกรรม (Discourse) ใช้สัญลักษณ์ (Symbol)

เพื่อประกอบสร้างความหมายทางการเมืองตามที่ต้องการ รวมถึงความสามารถใช้วาทศิลป์ (Rethoric) ชี้นำมวลชน โดยจะอธิบายในลำดับถัดไป

**(3) ตัวแปรผู้นำ (Leader)**

"พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย" (พธม.) เปิดตัวเป็นทางการครั้งแรก วันที่ 11 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2549 ชื่อองค์กรยืมมาจากชื่อกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองที่รวมตัวกันเมื่อวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2547 ประกอบไปด้วยกลุ่มประชาชนพิทักษ์ชาติ ศาสน์ กษัตริย์ และกลุ่มคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย (ครป.) (ธนศักดิ์ สายจำปา, 2557: 209) กล่าวได้ว่าก่อนพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยประกาศเปิดตัวเคลื่อนไหวทางการเมืองในวงกว้าง ได้เกิดกระแสเคลื่อนไหวต่อต้านทักษิณ ชินวัตร ในลักษณะคล้ายคลึงกันมาก่อนหน้านี้แล้ว (อัสมา หวังกุหลำ, 2553: 107) สนธิ ลิ้มทองกุล หนึ่งในแกนนำหลักมีความพยายามเร่งขยายฐานมวลชนเพื่อให้เข้าร่วมการต่อสู้ เปิดรับกลุ่มแนวร่วมทุกแบบ ทุกชนชั้น ให้เข้าร่วม (เอกพลณัฐ ณัฐพัทธนันท์, 2556: 198) ในช่วงเวลาที่การเมืองมวลชนแบบข้ามชนชั้นก่อตัวขึ้น กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยใช้อุดมการณ์ "ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์" เป็นอุดมการณ์หลักในการเข้าช่วงชิงการครองอำนาจนำทางอุดมการณ์ เพื่อประกอบสร้าง "เรา" จากกลุ่มการเมืองหลากหลายและชนชั้นหลากหลายที่มาเข้าร่วม ทำให้การเมืองมวลชนแบบข้ามชนชั้นมีความเป็นเอกภาพภายใต้อุดมการณ์อนุรักษ์นิยมไทย กลุ่มผู้นำประกอบสร้างกลุ่มการเมืองทักษิณ ชินวัตร ให้เป็น "ศัตรู" กำหนดเป็นเป้าหมายทางการเมืองที่ "เรา"ต้องต่อต้านโค่นล้ม กลุ่มผู้นำใช้ปฏิบัติการเนื้อหาวาทกรรม (Discourse) ใช้สัญลักษณ์ (Symbol) และใช้วาทศิลป์ (Rhetoric) เป็นวิธีการหลักในการประกอบสร้างความหมายทางการเมือง

อนึ่ง ขอขยายความเพิ่มเติมโดยสังเขปถึงเหตุผลที่อุดมการณ์ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ประสบความสำเร็จในการช่วงชิงการครองอำนาจนำเป็นอุดมการณ์หลักของการเมืองมวลชนอนุรักษ์นิยมไทยช่วงปี พ.ศ. 2548 ถึง พ.ศ. 2549 เนื่องจากกลุ่มการเมืองต่าง ๆ ที่มาเข้าร่วมต่างต้องการอำนาจ ทรัพยากรและเครือข่ายทางการเมืองที่กลุ่มอนุรักษ์นิยมไทยมีอยู่ในมือ เพื่อนำไปใช้ในการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาลทักษิณ

ชินวัตร นอกจากนี้ยังเป็นลักษณะปัญหาเฉพาะหน้าว่าด้วยต้องเร่งทำลายรัฐบาลก่อนที่ประเทศชาติจะเข้าสู่วิกฤติครั้งใหญ่ จำเป็นต้องยอมรับการชี้นำทางอุดมการณ์อนุรักษ์นิยมไทย จากเหตุผลดังกล่าวทำให้กลุ่มการเมืองส่วนใหญ่ยินยอมและยอมรับอุดมการณ์ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการต่อสู้ทางการเมือง นอกจากนี้การตัดสินใจใช้อุดมการณ์นี้มาเป็นยุทธศาสตร์เคลื่อนไหวทางการเมืองเกิดขึ้นได้ง่าย เนื่องจากเป็นอุดมการณ์ที่สังคมไทยคุ้นชินกันดีอยู่แล้ว (กนกรัตน์ เลิศชูสกุล, 2560: 104-106) ทำให้อุดมการณ์ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ กลายเป็นตัวแปรเชิงยุทธศาสตร์ที่สำคัญ มีพลัง (ธนศักดิ์ สายจำปา, 2557: 225) เป็นเหตุให้การเมืองมวลชนอนุรักษ์นิยมไทยในช่วงเวลาดังกล่าวก่อตัวขึ้นมาได้อย่างรวดเร็ว

**วาทกรรม (Discourse)**

เนื้อหาวาทกรรม (Discourse) ที่กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยใช้ทำงานความคิดทางการเมือง คือ อุดมการณ์อนุรักษ์นิยมไทย “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์” อันมีสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์รวมยึดโยงทางอุดมการณ์ ทั้งนี้ เป็นการใช้เนื้อหาอุดมการณ์เพื่อกำหนดความหมายทางการเมืองให้แก่การเมืองมวลชนอนุรักษ์นิยมไทย 2 ส่วน คือ ความหมายของคำว่า “ศัตรู” และความหมายของคำว่า “เรา” เพื่อสร้างเอกภาพให้แก่ขบวนต่อสู้

เนื้อหาวาทกรรมในการกำหนด “ศัตรู” คือ วาทกรรม “ระบอบทักษิณ” เนื้อหาดังกล่าวถูกใช้อธิบายทางการเมืองในช่วงเวลาเคลื่อนไหวของพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย โดยเฉพาะสนธิ ลิ้มทองกุล แกนนำผู้ที่มีบทบาทโดดเด่นในการนำเสนอเนื้อหา สร้างความหมายว่าระบอบทักษิณ คือชุดความหมายเกี่ยวกับความเป็นเผด็จการรัฐสภา โดยนักการเมืองและกลุ่มการเมืองทักษิณ ชินวัตร ใช้เงินซื้อเสียงจากประชาชนเพื่อเข้ามาแสวงหาอำนาจส่วนตน มีภาพเป็นกลุ่มทุนนิยมสามานย์ ทักษิณ กำลังล้มล้างรัฐธรรมนูญ ใช้อำนาจที่ได้มาจากการเลือกตั้งไปในทางมิชอบ ใช้ประชานิยมมอมเมาประชาชน ทำลายหลักการนิติรัฐที่ต้องการจำกัดอำนาจผู้มีอำนาจรัฐ เนื้อหาโดยรวมคือระบอบการเมืองที่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของทักษิณ ชินวัตรและพวกพ้อง

นอกจากนี้ วาทกรรมระบอบทักษิณยังถูกสร้างให้เป็น “ปฏิปักษ์” ต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ในความหมายประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ระบอบทักษิณ คือ การ “คุกคาม” พระมหากษัตริย์ (อิทธิพล โคตะมี, 2560: 80-89) วาทกรรมระบอบทักษิณถูกผลิตขึ้นจากกลุ่มการเมืองนักวิชาการ-ปัญญาชนที่เคลื่อนไหวก่อนหน้านี้แล้ว ต่อมากลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยจึงหยิบยืมวาทกรรมนี้มาผสมผสานกับอุดมการณ์ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เพื่อขับเน้นให้รัฐบาลทักษิณมีความเป็น “ศัตรู” เด่นชัดขึ้น

เนื้อหาวาทกรรมในการกำหนด “เรา” คือวาทกรรมเรื่อง “เราจะสู้เพื่อในหลวง” และ “ต่อสู้เพื่อชาติ” ความหมายของวาทกรรมนี้คือการตอกย้ำการประกอบสร้างตัวตนทางการเมืองของผู้เข้าร่วมเคลื่อนไหวว่าเปรียบเสมือนผู้ที่ออกมาปกป้องในหลวงจากภัยคุกคามของระบอบทักษิณ ออกมาเคลื่อนไหวปกป้องชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ อย่างเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ร่วมกันโค่นล้มรัฐบาลทักษิณขายชาติ เสียงสะท้อนหนึ่งจากมวลชนผู้เข้าร่วม ตอกย้ำตัวตนร่วมกันของมวลชนว่า *“ภาพรวมที่มองคือเป็นองค์กรภาคประชาชน* (หมายถึงกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย - ผู้เขียน) *ที่ห่วงใยประเทศชาติและเบื่อหน่ายกับระบบทักษิณ จึงเกิดการรวมตัวกันของกลุ่มคนที่มีเป้าหมายเดียว ในการล้มล้างระบบทักษิณให้หมดไป และปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์”* (กุลวีณ์ วิริโยทัย, 2552: 73) การประกอบสร้างความเป็น “เรา” จึงหมายถึงการมองระบอบทักษิณ ว่าเป็นศัตรู ขายชาติ ทำลายสถาบันพระมหากษัตริย์ ดังนั้น “เรา” จึงต้องออกมาโค่นล้มรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ร่วมปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์ ร่วมกู้ชาติ อย่างเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

**สัญลักษณ์ (Symbol)**

วิธีการหนึ่งที่พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยใช้ในการสร้างเอกภาพเดียวกันในการต่อสู้ คือ การใช้รูปแบบสัญลักษณ์ทางการเมืองประเภทต่าง ๆ สัญลักษณ์การเมืองมีสถานะเป็นตัวแทนความคิด ความเชื่อ และอุดมการณ์ เพื่อสื่อความหมายให้ผู้รับสารเกิดการรับรู้ทางความคิด ความเชื่อ และอุดมการณ์ เช่น ใช้ผ้าโพกหัวกู้ชาติ เสื้อยืด

สีเหลืองเรารักในหลวง ผ้าพันคอ หมวก พัด เหรียญตราต่าง ๆ แผ่นป้ายที่มีข้อความโปสเตอร์ล้อเลียนการเมืองที่สื่อความหมายทางการเมืองแบบอนุรักษ์นิยมไทย ปกป้องชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ จัดวางให้ระบอบทักษิณเป็นศัตรูของประชาชน มีการประดิษฐ์คำขวัญทางการเมือง เพลง บทกลอน ละเล่นงิ้วการเมือง เพื่อเผยแพร่ผ่านช่องทางต่าง ๆ เป็นสัญลักษณ์แสดงความเป็นพวกเดียวกัน เช่นคำขวัญว่า “เอาประเทศไทยของเราคืนมา” เพลง “ไอ้หน้าเหลี่ยม” เพลง “เทียนแห่งธรรม” บทกลอนต่าง ๆ ที่กวีนำมาอ่านบนเวทีปราศรัย เป็นต้น มีการใช้วิธีการเปรียบเทียบแสดงให้เห็นความแตกต่างและความเหมือนกัน เพื่อขับเน้นให้เกิดการรับรู้ทางการเมืองแยกขั้วแบ่งข้างระหว่าง “เรา” และ “ศัตรู” ชัดเจนขึ้น นอกจากนี้ ยังมีการสร้างพิธีกรรมความเชื่อเชิงสัญลักษณ์ เช่น ทำพิธีสาปแช่งทักษิณ ใช้รูปแบบประกอบพิธีทางศาสนาบางอย่างมาเสริมการเคลื่อนไหว ใช้รูปแบบการจุดเทียน หรือการอัญเชิญรูปปั้นบุคคลที่ได้รับความเคารพนับถือทางความเชื่อไทยมาสู่พื้นที่ชุมนุม ใช้ตัวเลขมงคลเลข 9 นิมนต์พระสงฆ์มาให้คำโอวาทเป็นสิริมงคล เชิญบุคคลผู้มีชื่อเสียงด้านศาสนามาร่วมเวทีเพื่อให้เกิดการรับรู้เชิงสัญลักษณ์ว่าการเคลื่อนไหวต่อสู้ของประชาชน ได้รับการสนับสนุนจากบุคคลกลุ่มดังกล่าวเป็นอย่างดี (ปณิธาน พิชาลัย, 2555: 197-260)

กล่าวโดยสรุป พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยมีการประดิษฐ์สัญลักษณ์ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อเป็นเครื่องมือสนับสนุนการขับเคลื่อนเนื้อหาวาทกรรมการต่อสู้ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันอย่างมีเอกภาพ หลอมรวมขบวนการด้วยอัตลักษณ์เดียวกัน รับรู้ความหมายเดียวกันผ่านสิ่งประดิษฐ์เชิงสัญลักษณ์ที่แพร่หลายทั่วไปเวลานั้น (ศุจิกานต์ วทาทิยาภรณ์, 2553: 146-149)

**วาทศิลป์ (Rethoric)**

ผู้นำที่มีบทบาทโดดเด่นที่สุดในการใช้วาทศิลป์ คือ สนธิ ลิ้มทองกุล บทบาทของเขาเด่นชัดที่สุดในช่วงที่มีการเคลื่อนไหวในนามรายการเมืองไทยรายสัปดาห์และรายการเมืองไทยรายสัปดาห์สัญจร ความเป็นนักสื่อสารมวลชนของสนธิ ลิ้มทองกุล ทำให้เขามีวิธีการในการสื่อสารกับมวลชนอย่างน่าสนใจ เช่น เทคนิคการใช้ภาษาและ

การเล่าเรื่องเพื่อประกอบสร้าง “ความจริง” ทางการเมือง กล่าวได้ว่าเขาเป็นผู้มีอำนาจเชิงวาทศิลป์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปี พ.ศ. 2548 สนธิ ลิ้มทองกุล เริ่มต้นโจมตีรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร อย่างชัดเจนว่ากำลังละเมิดพระราชอำนาจของในหลวง ตัวอย่างเช่น *“...รัฐบาลชุดไหน ผู้ปกครองคนไหน ไม่ให้ความสำคัญกับพระราชอำนาจ ก็เปรียบเสมือนคนพวกนั้นมีเจตนาจะลบหลู่เบื้องสูง...”* และ *“...บางครั้งมีการกระทำอะไรบางสิ่งบางอย่าง แสดงออกในทางสาธารณะเหมือนกับว่าจะไปบีบพระองค์ท่านให้ต้องลงพระปรมาภิไธย อันนี้เป็นเรื่องไม่บังควรอย่างยิ่ง...”* (ธิดารัตน์ อเนกะเวียง, 2548: 104)

นอกจากนี้ สนธิ ลิ้มทองกุล ให้เหตุผลเชิงวาทศิลป์เพื่อสื่อว่าสถาบันพระมหากษัตริย์กำลังถูกล่วงละเมิดจากทักษิณ ชินวัตร *“...จริง ๆ แล้วพระองค์ท่านมีพระราชอำนาจมากเพียงแต่พระองค์ท่านไม่ใช้เท่านั้นเอง แล้วช่วงหลังมีการเบียดบังเอาพระราชอำนาจของพระองค์ท่านไป โดยอ้างคำว่ากฎหมาย...”* (ธิดารัตน์ อเนกะเวียง, 2548: 114) การใช้วาทศิลป์อีกกรณีหนึ่งที่สามารถสร้างกระแสวิพากษ์วิจารณ์ได้อย่างมากมายคือ กรณีสนธิ ลิ้มทองกุล นำบทความที่ชื่อว่า “ลูกแกะหลงทาง” นำมาอ่านออกอากาศเมื่อวันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2548 หลังจากอ่านบทความจบลง เขาใช้ข้ออ้างเหตุผลเพื่อเชื่อมโยงกับบทความว่าทักษิณ ชินวัตร กำลังทำร้ายในหลวงเพราะเป็น *“ลูกแกะคนโต”* ที่ *“ยังหลงทางต่อไป”* ประชาชนทุกคนต้องตาสว่างได้แล้ว เพราะ *“...ชีวิตนี้ของพวกท่านเป็นของพ่อโดยที่ไม่ต้องมีกฎใด ๆ รองรับ”* (บุญเลิศ ช้างใหญ่, 2550: 275) จนนำไปสู่การถูกถอดรายการเมืองไทยรายสัปดาห์ออกจากผังรายการช่อง 9 อสมท. เป็นจุดเริ่มต้นการเคลื่อนไหวทางการเมืองของสนธิ ลิ้มทองกุล อย่างเป็นทางการ

เมื่อสถานการณ์เคลื่อนไหวต่อสู้กับรัฐบาลเข้มข้นขึ้น เขาใช้คำว่าระบอบทักษิณในการต่อสู้บ่อยครั้ง ตัวอย่างเช่น เวทีวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2549 มีการใช้ถ้อยคำทางวาทศิลป์ว่า *“ระบอบทักษิณ อันตราย !”* (บุญเลิศ ช้างใหญ่, 2550: 21) เป็นการใช้เทคนิคลูกเล่นของคำให้ดูน่าตื่นเต้น เพื่อเชิญชวนมวลชนมาเข้าร่วมและต้องการสร้างการรับรู้ให้แก่มวลชนว่ารัฐบาลทักษิณ ชินวัตร และระบอบทักษิณคือ “ศัตรู” สำคัญ หลังจากเข้าร่วมเป็นแกนนำกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย สนธิ ลิ้มทองกุล ยังคงมีความโดดเด่นด้านวาทศิลป์อย่างต่อเนื่อง สามารถใช้เทคนิคทางวาทศิลป์ปราศรัย

บนเวทีได้อย่างเผ็ดร้อน สื่อนัยยะตลอดว่าระบอบทักษิณคือขั้วตรงข้ามกับอำนาจจารีตประเพณี (อิทธิพล โคตะมี, 2560: 332) จนกระทั่งเกิดรัฐประหาร พ.ศ. 2549 เขาจึงลดบทบาทการเคลื่อนไหวลงไประยะหนึ่ง

## บทสรุป

การก่อตัวของการเมืองมวลชนอนุรักษ์นิยมไทยยุคทักษิณ เป็นผลมาจากปัญหาของ 1) สถาบันการเมืองตัวแทน (Representative institutions) โดยสภาวะปัญหาดังกล่าวเกิดจากรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ใช้อำนาจอิทธิพลและเทคนิควิธีการทางการเมืองเพื่อสร้างความได้เปรียบจากช่องโหว่ของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 เพื่อรวมศูนย์อำนาจของตนเอง ส่งผลให้สถาบันการเมืองตัวแทนไม่สามารถตอบสนองความต้องการทางการเมืองแก่กลุ่มการเมืองต่าง ๆ ชนชั้นต่าง ๆ ได้ ทำให้ 2) กลุ่มการเมืองต่าง ๆ ชนชั้นต่าง ๆ (Political groups and classes) ที่ไม่ได้รับการตอบสนองจากสถาบันการเมืองตัวแทนออกมาเคลื่อนไหวต่อสู้ทางการเมืองรูปแบบการเมืองมวลชนแบบข้ามชนชั้น โดยมีจุดเปลี่ยนสำคัญ คือ รายการเมืองไทยรายสัปดาห์ของสนธิ ลิ้มทองกุล ถูกถอดออกจากช่อง 9 อสมท. จากกรณีดังกล่าวนำไปสู่สถานการณ์พิเศษ (Extraordinary situations) เนื่องจากกลุ่มการเมืองสนธิ ลิ้มทองกุล ออกมาเคลื่อนไหวอย่างเต็มที่โดยใช้สื่อของตนเป็นเครื่องมือและเปิดทางให้กลุ่มการเมืองต่าง ๆ ที่เคลื่อนไหวก่อนหน้านี้เข้าร่วมการต่อสู้ ต่อมากลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (พธม.) มีสนธิ ลิ้มทองกุล เป็นหนึ่งในแกนนำสำคัญ ในฐานะ 3) ผู้นำ (Leader) สามารถใช้อุดมการณ์อนุรักษ์นิยมไทย “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์” เข้าช่วงชิงการครองอำนาจนำทางอุดมการณ์ สร้างเอกภาพให้แก่การเมืองมวลชนแบบข้ามชนชั้นด้วยการประกอบสร้างความหมายของคำว่า “เรา” และ “ศัตรู” โดยใช้วาทกรรม สัญลักษณ์ และวาทศิลป์ ส่งผลให้การเมืองมวลชนแบบข้ามชนชั้นเป็นไปในทิศทางการเมืองมวลชนอนุรักษ์นิยมไทยได้สำเร็จ มีมวลชนเข้าร่วมสนับสนุนจำนวนมาก กลายเป็นฐานความชอบธรรมทางการเมืองให้แก่การรัฐประหาร พ.ศ. 2549 และกลายเป็นองค์ประกอบสำคัญของระบอบอำนาจนิยม-จารีตไทยในเวลา

ต่อมา ดังที่ปรากฏผ่านปรากฏการณ์ทางการเมืองนับตั้งแต่รัฐประหาร พ.ศ. 2549 การเมืองมวลชนอนุรักษ์นิยมไทยร่วมเคลื่อนไหวกับกลุ่มคณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงปฏิรูปประเทศไทย ให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์แบบอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (กปปส.) ระหว่างปี พ.ศ. 2556 ถึง พ.ศ. 2557 จนสามารถสร้างความชอบธรรมแก่การทำรัฐประหาร พ.ศ. 2557 ได้อีกครั้งโดยการนำของพลเอกประยุทธ์ จันโอชา

## เอกสารอ้างอิง

กนกรัตน์ เลิศชูสกุล. (2560). **พัฒนาการและพลวัตรของขบวนการต่อต้านทักษิณ: จากขบวนการเสรีนิยมอันหลากหลายสู่ขบวนการอนุรักษ์นิยมเข้มข้น**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

กุลวีณ์ วิริโยทัย. (2552). **กลยุทธ์การสร้างแบรนด์ทางการเมืองของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย พ.ศ. 2551**. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารสื่อสารมวลชน, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เก่งกิจ กิติเรียงลาภ และเควิน ฮิววิสัน. (2552). บทวิพากษ์ 'การเมืองภาคประชาชน' ในประเทศไทย: ข้อจำกัดของแนววิเคราะห์และยุทธศาสตร์การเมืองแบบ 'ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่. **ฟ้าเดียวกัน, 7**(2), 120-155.

ธนศักดิ์ สายจำปา. (2557). **การเมืองของความปรารถนากับการศึกษาการเคลื่อนไหวของพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ธิดารัตน์ อเนกะเวียง. (2548). **วาทกรรมวิเคราะห์ของสนธิ ลิ้มทองกุลในรายการเมืองไทยรายสัปดาห์**. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาวาทวิทยา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บุญเลิศ ช้างใหญ่. (2550). **วาทกรรมกำมะลอ: ภาษาการเมืองบนหน้าหนังสือพิมพ์**. กรุงเทพฯ: มติชน.

ปณิธาน พิชาลัย. (2555). **การต่อสู้ทางการเมืองของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยในสมัยรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร.** วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภูวมินทร์ วาดเขียน, จำเนียร ชุณหโสภาค และโยธิน แสวงดี. (2564). บทบาทของสำนักสันติอโศกในการเคลื่อนไหวทางสังคม. **วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, 6**(4), 434-450.

วรวรรณ อินทะรังษี. (2561). **การเคลื่อนไหวทางความคิดของนักวิชาการและนิตยสารข่าวรายสัปดาห์ในวิกฤติการเมืองไทยระหว่างปี พ.ศ.2549-2553**. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วัชรพล พุทธรักษา. (2549). **รัฐบาลทักษิณกับความพยายามสร้างภาวะการครองอำนาจนำ.** วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศุจิกานต์ วทาทิยาภรณ์. (2553). **สินค้าสัญลักษณ์ในพื้นที่เคลื่อนไหวทางการเมือง: ศึกษากรณีตลาดสินค้ากลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย.** วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุรศักดิ์ ศรีธรรมกุล. (2560). บทบาทของชนชั้นกับการเมืองไทยในช่วง พ.ศ.2549 - 2557. **วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 5**(1), 43-58.

อัสมา หวังกุหลำ. (2553). **บทบาททางการเมืองของชนชั้นกลางไทยในขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยภายใต้ระบอบทักษิณ.** วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อิทธิพล โคตะมี. (2560). **ปฏิบัติการภาษาและการสร้างความชอบธรรมในการต่อสู้ของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองไทย พ.ศ.2549-2557.** วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาการปกครอง, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เอกพลณัฐ ณัฐพัทธนันท์. (2556). **ปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ขบวนการและขบวนการโต้กลับ: กรณีศึกษาการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มคนเสื้อแดงตั้งแต่ปี 2549-2553.** วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Acaroglu, O. (2020). **Rethinking Marxist approaches to transition: A theory of temporal dislocation.** Brill: Leiden.

Barr, R. R. (2019). Populism as a political strategy. In Carlos Torre, **Routledge handbook of global populism** (pp.44-56). Routledge: New York.

Bickerton, C., & Accetti, C. I. (2017). Populism and technocracy: Opposites or complements? **Critical Review of International Social and Political Philosophy, 20**(2), 186-206.

Case, W. (2009). Low-quality democracy and varied authoritarianism: Elites and regimes in Southeast Asia today. **The Pacific Review, 22**(3), 255–269.

Case, W. (2015). **Routledge handbook of Southeast Asian democratization.** Routledge: London.

Chambers, P. W., & Croissant, A. (2010). Monopolizing, mutualizing, or muddling through factions and party management in contemporary Thailand. **Journal of Current Southeast Asian Affairs, 29**(3), 3-33.

Connors, M. K. (2005). Thailand: The facts and f(r)ictions of the ruling. **Southeast Asian Affairs,** 365–384.

Drew, J. (1999). The politics of persuading: Ernesto Laclau and the question of discursive force. **Journal of Advanced Composition, 19**(2), 292-297.

Ferrara, F. (2013). The resistible rise of Thaksin Shinawatra: Crisis, change and the collapse of Thailand's democracy. In Narayanan Ganesan, **Conjunctures and continuities in Southeast Asian politics** (pp.151-183). Singapore: ISEAS.

Ganesan, N. (2006). Appraising democratic consolidation in Thailand under Thaksin's Thai Rak Thai government. **Japanese Journal of Political Science, 7**(2), 153-174.

Hewison, K. (2005). Neo-liberalism and domestic capital: The political outcomes of the economic crisis in Thailand. **The Journal of Development Studies, 41**(2), 310-330.

Kongkirati, P. (2019). From illiberal democracy to military authoritarianism: Intra-elite struggle and mass-based conflict in deeply polarized Thailand. **The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science, 681**(1), 24-40.

Laclau, E. (1977). **Politics and ideology in Marxist theory: Capitalism, fascism, populism.** London: NLB.

Laclau, E. (1990). **New reflections on the revolution of our time.** London: Verso.

Laclau, E. (1996). **Emancipations.** New York: Verso.

Laclau, E. (2005a). **On populist reason.** London: Verso.

Laclau, E. (2005b). Populism: What's in the name? In Francisco Panizza, **Populism and the mirror of democracy** (pp.32-49). London: Verso.

Laclau, E., & Mouffe, C. (1987). **Hegemony and socialist strategy: Towards a radical democratic politics.** London: Verso.

McCargo, D. (2011). Toxic Thaksin? Thailand's troublesome ex-premier. **Journal of Representative Democracy, 47**(3), 295-306.

Mutebi, A. M. (2006). Thailand's independent agencies under Thaksin: Relentless gridlock and uncertainty. **Southeast Asian Affairs**, 303-321.

Peruzzotti, E. (2019). Laclau's theory of populism: A critical review. In Carlos Torre, **Routledge handbook of global populism** (pp.33-43). New York: Routledge.